

การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์ไว้ใช้เอง : ถั่วแขก

ถั่วแขก *Phaseolus vulgaris* L.

ตระกูล Fabaceae , Leguminosae

ถั่วแขก เป็นพืชที่คนไทยนิยมนำมาประกอบอาหารได้หลายอย่าง เช่น ผัด แกงส้ม ลวกจิ้มกินกับน้ำพริก เป็นต้น เป็นพืชที่สามารถปลูกได้ในสภาพดินทั่วไป และสามารถปลูกได้ทั่วไปในพื้นที่ทั่วประเทศ สภาพดินที่เหมาะสมต่อการปลูกคือ ดินร่วน มีความเป็นกรด-ด่าง ประมาณ 5.5 - 6.5

ถั่วแขกเป็นพืชผสมตัวเอง โดยมีเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียอยู่ในดอกเดียวกัน สามารถผสมภายในดอกเดียวกันได้

ภาพที่ 1 ลักษณะดอกของถั่วแขก

การปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง

1. กำหนดระยะเวลาการปลูก

ถึงแม้ว่าถั่วแขกจะผลิตได้ตลอดปี แต่สำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์นั้น ควรจะต้องกำหนดระยะเวลาการปลูกให้ช่วงเวลารับเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ไม่ตรงกับฤดูฝน เพราะจะทำให้ยากในการเก็บเกี่ยวเมล็ด และเมล็ดอาจจะเกิดความเสียหายเนื่องจากฝนหรือความชื้นในช่วงฤดูฝนได้ เกษตรกรสามารถคำนวณเวลาปลูกดังนี้

- อายุตั้งแต่หยอดเมล็ดถึงออกดอกแรกประมาณ 40 วันหลังหยอดเมล็ด

- อายุตั้งแต่หยอดเมล็ดถึงเก็บเกี่ยวเมล็ดประมาณ 90 วันหลังหยอดเมล็ด

- ช่วงเวลารับเกี่ยวเมล็ดครั้งแรกถึงครั้งสุดท้าย กรณีเก็บเกี่ยวที่ละฝัก ประมาณ 90-110 วันหลังหยอดเมล็ด

- กรณีที่เก็บเกี่ยวครั้งเดียวสามารถเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุประมาณ 90 - 100 วันหลังหยอดเมล็ด

นั่นคือ ในสภาพทั่วไป สามารถวางแผนการปลูกได้ในเดือนสิงหาคม-มกราคม ซึ่งสามารถเก็บเกี่ยวได้ในช่วงเดือนตุลาคม-มีนาคม

การปลูกถั่วแขกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรควรแยกพื้นที่กับการปลูกเพื่อการเก็บฝักสดขาย

2. การเตรียมดิน/การปลูก

การปลูกพืชในระบบเกษตรอินทรีย์นั้นจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดการดินเป็นอย่างมากโดย ไถพรวนดิน ยกแปลงให้มีความกว้าง 1 เมตร ความยาวตามสภาพพื้นที่ ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ที่ย่อยสลายดีแล้วในอัตราประมาณ 1.5-2 กิโลกรัม/ตารางเมตร คลุกเคล้าให้เข้ากัน เจาะหลุมให้มีระยะระหว่างแถวประมาณ 70 เซนติเมตร ระยะระหว่างต้นประมาณ 40 เซนติเมตร หยอดเมล็ดลงไปหลุมละ 3-4 เมล็ด เมื่อพืชงอกมีใบจริง 1 คู่ให้ถอนเหลือต้นที่สมบูรณ์ 2 ต้น/หลุม

3. การทำค้ำ

หลังจากปลูกให้ทำการปักค้ำโดยใช้ไม้ค้ำ 1 ค้ำต่อ 1 หลุมโดยปักแนวตรง หรืออาจจะใช้วิธีทำแบบกระโจมก็ได้ นอกจากนั้นยังสามารถใช้เชือกแทนไม้ค้ำ โดยการจัดทำไม้ค้ำเพื่อการผูกโยงเชือกให้เป็นที่เลื้อยของถั่ว ดังภาพ

ภาพที่ 2 แสดงการทำค้ำและการใช้เชือกป่านแทนไม้ค้ำ

ภาพที่ 3 แสดงการทำค้างแบบเสาเดี่ยว

ภาพที่ 4 แสดงการทำค้างแบบกระโจม

4. การดูแลรักษา

การใส่ปุ๋ย

นอกจากปุ๋ยอินทรีย์ที่ใส่ลงไปดินก่อนการปลูกแล้ว ควรมีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มลงไปเป็นระยะๆ ทุก 7-10 วัน โดยการหว่านโรยรอบโคนต้น

หรือการเจาะโดยใช้ไม้กระทุ้งบริเวณห่างจากโคนต้นประมาณ 15-20 เซนติเมตร 2 จุด ตรงข้ามกัน แล้วหยอดปุ๋ยอินทรีย์ลงไป หรือการฉีดพ่นฮอร์โมน เช่น น้ำหมักปลา น้ำหมักหอย จะทำให้พืชเติบโตเร็วขึ้น

การให้น้ำ

ถั่วแขกเป็นพืชที่ต้องการความชื้นปานกลาง ควรจะต้องมีการให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะช่วงติดดอก การให้น้ำที่ไม่สม่ำเสมอจะทำให้ดอกร่วงได้ โดยทั่วไปให้น้ำวันละ 1 ครั้ง

การป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ในระบบเกษตรอินทรีย์จะต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันโรค/แมลง โดยการฉีดพ่นสารชีวภาพ อย่างต่อเนื่องก่อนที่จะพบการระบาด รวมถึงการเก็บส่วนที่เป็นโรคออกจากแปลงอย่างสม่ำเสมอ โรคที่สำคัญ เช่น โรคโคนเน่า โรคใบจุด เป็นต้น

- ใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มาผสมกับน้ำรดเป็นประจำ อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

- ฉีดพ่นสารชีวภาพเพื่อป้องกันกำจัดศัตรูพืช

- การป้องกันโรค ฉีดพ่นเชื้อราไตรโคเดอร์มาชนิดผงและเชื้อแบคทีเรีย *Bacillus subtilis* (Bs) อัตรา 1 ลิตรต่อน้ำ 200 ลิตร ฉีดพ่นสลับกัน ทุกๆ 7 วัน

- การป้องกันแมลง นีดฟันเชื้อรา *Beauveria bassiana*. และเชื้อแบคทีเรีย *Bacillus thuringiensis*. (Bt) อัตรา 1 ลิตรต่อน้ำ 200 ลิตร นีดฟันสลับกันทุกๆ 7 วันจนถึง 2 สัปดาห์สุดท้ายก่อนการเก็บเกี่ยว

ภาพที่ 5 ก. ตัวอย่างโรคโคนเน่าจากเชื้อรา *Aspergillus niger* Van Tiegh.

ข. ตัวอย่างโรคราสนิมจากเชื้อรา *Phakopsora pachyrhizi* Sydow.

แมลงที่สำคัญ

ภาพที่ 6 ก. เพลี้ยอ่อน ข. หนอนชอนใบ ค. หนอนเจาะฝัก

สำหรับวัชพืช ควรมีการหมั่นถอนวัชพืชออกจากแปลง เพราะวัชพืชแย่งน้ำ ธาตุอาหาร และยังเป็นแหล่งอาศัยของโรคและแมลงอีกด้วย ในบางกรณี อาจจะมีการใช้วัสดุคลุมแปลง เช่น ฟางข้าว หญ้าแห้ง อาจจะช่วยควบคุมวัชพืชในระดับหนึ่ง หรืออาจใช้พลาสติกคลุมแปลงก็จะควบคุมวัชพืชได้

5. การป้องกันพันธุ์ปน

การผลิตเมล็ดพันธุ์ จะต้องควบคุมไม่ให้มีพันธุ์อื่นๆ มาปนกับพันธุ์ที่เราทำการผลิต สามารถดำเนินการโดย

- ปลูกให้ห่างจากแถวพันธุ์อื่นๆ ไม่ต่ำกว่า 10 เมตร
- ในระยะต้นกล้า ให้เกษตรกรสังเกตสีของดิน ถ้ามีสีอื่นๆ ที่ผิดไปจากเดิมให้ถอนออก
- ในระยะออกดอก ให้ถอนต้นที่มีสีดอกต่างไปทิ้ง
- ระยะเก็บเกี่ยว ให้ดูสีเมล็ด ถ้ามีสีผิดไปให้ตัดออก

6. การเก็บเกี่ยว

แถวแขกจะเริ่มออกดอก เมื่ออายุประมาณ 40-45 วัน และฝัก จะเริ่มเปลี่ยนสีเป็นสีน้ำตาล เมื่ออายุประมาณ 60 วันหลังปลูก การเก็บเกี่ยวสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ

6.1 การทยอยเก็บเกี่ยวโดยเก็บเกี่ยวทีละฝัก โดยเลือกเก็บเฉพาะฝักที่เปลี่ยนสีเป็นสีน้ำตาล โดยเก็บทุก 3 วันแล้วนำมาตาก วิธีนี้จะทำให้ได้เมล็ดที่มีคุณภาพดีแต่จะเสียเวลาในการเก็บเกี่ยว

6.2 การเก็บเกี่ยวครั้งเดียว โดยรอให้ฝักในต้นทั้งหมดแก่พร้อมเก็บเกี่ยว ซึ่งจะมีฝักที่แห้งสนิท และฝักที่เริ่มเปลี่ยนสีเป็นสีน้ำตาลให้ทำการเก็บเกี่ยวครั้งเดียว โดยการถอนต้นแล้วนำไปตากรวมกัน

ภาพที่ 7 การเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ทยอยเก็บและเก็บเกี่ยวทั้งต้น

7. การปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์

เมื่อทำการเก็บเกี่ยวฝักมาจากต้นแล้ว ให้นำไปตากแดดต่ออีกประมาณ 2 วัน ซึ่งจะเป็นลดความชื้นในเมล็ดให้ลดลง และทำให้ฝักแห้งพร้อมที่จะกะเทาะเมล็ดออกโดยการใส่กระสอบแล้วทุบเบาๆ หรือถ้ามีจำนวนไม่มากให้ใช้วิธีกะเทาะเมล็ดออกจากฝัก จากนั้นทำการคัดเอาเมล็ดที่มีขนาดเล็ก และเศษชิ้นส่วนที่ไม่ต้องการออก แล้วนำไปลดความชื้นโดยการตากแดดนาน 2 วัน จึงนำมาเก็บรักษาในภาชนะปิด เช่น ถุงพลาสติก กระจีป่องที่ปิดสนิท เป็นต้น

ภาพที่ 8 การตากเมล็ดพันธุ์เพื่อลดความชื้น

ภาพที่ 9 การทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์

8. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ถั่วแขก

ควรเก็บไว้ในภาชนะปิดสนิท ไม่ให้มีอากาศผ่านเข้าออกได้ การเก็บรักษาควรเก็บในที่เย็น เช่น ในตู้เย็นช่องปกติ แต่ถ้าเกษตรกรมีปริมาณเมล็ดมาก ก็สามารถเก็บไว้ในออกตู้เย็น แคะให้เก็บไว้ในที่ร่ม บริเวณที่เก็บไม่ร้อน ก็สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เองได้ในฤดูต่อไป

จากการปลูกถั่วแขกด้วยเมล็ด 1 เมล็ด จะได้ฝักจำนวน 80-90 ฝัก จำนวนเมล็ดต่อฝักประมาณ 6 เมล็ด รวมได้เมล็ดจำนวน 400-500 เมล็ด/ต้น